

УДК 336.11

Борнос Вікторія Георгіївна, доктор економічних наук, доцент, Сумський державний університет, кафедра фінансів і кредиту

Карпенко Інна Володимирівна, аспірант, Сумський державний університет, кафедра фінансів і кредиту

Леус Дарина Володимирівна, аспірант, Сумський державний університет, кафедра фінансів і кредиту

Моделювання потреби регіону у фінансових ресурсах для забезпечення сталого економічного розвитку території

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку суспільно-політичних та економічних відносин важливого значення набувають питання забезпеченості регіонів країни достатнім обсягом фінансових ресурсів та функціонування їх на засадах сталого економічного розвитку. Особливо це характерно для країн, в яких здійснюються глобальні трансформаційні процеси. Не є винятком і Україна, оскільки в сучасних умовах дедалі більшої актуальності набувають питання дослідження теоретичних і практичних аспектів впровадження і застосування в Україні різноманітних методик, пов'язаних з визначенням фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Сталість економічного розвитку регіону можна визначити як динамічний процес, спрямований на стабільне накопичення і збільшення потенціалу регіонального розвитку за рахунок ефективного управління виробничими, фінансовими, соціальними, природними, трудовими, управлінськими ресурсами регіону.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми формування та оцінки регіонального фінансового потенціалу сталого розвитку економіки території характеризуються різноманітним аспектів і досліджуються багатьма вченими і фахівцями: А.М. Бабич, Л.А. Дробозіною, А.М. Волковим, С.В. Зенченко, Г.Б. Івановою, О.С. Кириловою, В.В. Ковальовим, Л.М. Павловою та ін.

Метою статті є удосконалення теоретико-методологічних підходів до формування та оцінки регіонального фінансового потенціалу сталого розвитку економіки території.

Результати дослідження. Базовою і необхідною умовою економічного зростання, прагнення до якого притаманне усім без винятку суб'єктам економічних відносин, є фінансовий потенціал. Саме тому стратегія розвитку території має формуватися на основі забезпечення умов ефективного використання наявного фінансового потенціалу, оскільки він відіграє визначальну роль у підтримці стабільності економіки, забезпеченні пропорційного та збалансованого функціонування різних її галузей. Вирішення завдань стратегічного управління потребує визнання вагомості ролі фінансового потенціалу у процесах економічного розвитку, бо недосконалі політика формування і контролю його використання значно обмежує можливості і варіанти розвитку території.

Фінансовий потенціал території – це загальна функція і оціночний показник території щодо залучення, створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку територіальної громади.

Економічна сутність фінансового потенціалу регіону визначається сукупністю чотирьох аспектів:

1. Фінансовий потенціал як здатність регіону виробляти ресурсну базу для забезпечення виробничо-економічної діяльності, виконання соціальних завдань і забезпечення стійкості регіонального розвитку.
2. Фінансовий потенціал як сукупність наявних на території фінансових і грошових ресурсів, необхідних для підтримки стійкості економічної діяльності регіону.
3. Фінансовий потенціал як результат економічних відносин регіону.
4. Фінансовий потенціал як резерв, можливий до використання для захисту регіонального розвитку від впливу факторів ризику та невизначеності.

Формування фінансового потенціалу регіону - це безперервний процес, який визначає механізм прийняття стратегічних, тактичних і оперативних управлінських рішень, спрямованих на поліпшення та стабілізацію соціально-економічного розвитку території. Схематично структура фінансового потенціалу регіону представлена на рис. 1.

Потенціал стійкості - це взаємопов'язана сукупність економічного, соціального, трудового, ресурсного потенціалів, що відображають стан ресурсної бази регіону, ступінь її здатності забезпечувати і відновлювати збалансований, стійкий і цілісний соціально-економічний розвиток території, як на поточний момент часу, так і в перспективі [5, с. 16].

Регіональний фінансовий потенціалу включає 3 основні елементи - бюджетний, інвестиційний і ощадний потенціали. Однак, до виділених структурних елементів фінансового потенціалу регіону, на нашу думку, слід додати й міжбюджетні трансферти, які складають найбільш вагомий частку в доходах регіонів.

Бюджетний потенціал представляє собою величину податкових та неподаткових доходів, що збираються на певній території. Під ним слід розуміти сукупність економічних і нормативно-правових умов, що дозволяють сформулювати оптимальну величину доходів, що покривають нормативні витрати регіону, а також забезпечити їх цільове й ефективне використання.

Розглянемо бюджетно-податкову політику на рівні регіону та визначимо її вплив на формування та управління фінансовим потенціалом.

Відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" [9] районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети та контролюють їх виконання. Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з Бюджетним кодексом України.

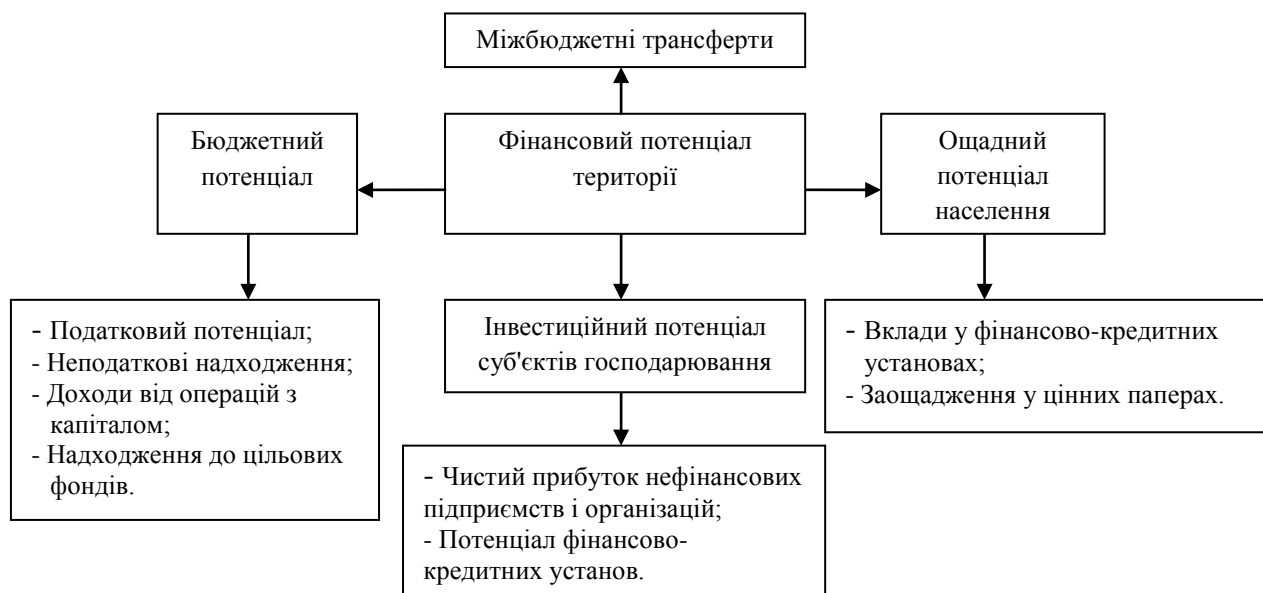

Рис. 1 – Структура фінансового потенціалу території (регіону) [3]

Доходи регіонів формуються за рахунок власних джерел і закріплених загальнодержавних податків, зборів і інших обов'язкових платежів:

1. загальнодержавні податки, збори та інші обов'язкові платежі (податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, податок на доходи фізичних осіб, збір за спеціальне використання лісових ресурсів, води, плата за землю, фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до відповідних бюджетів, плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам та інше);

2. місцеві податки та збори (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір) [8]. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України з урахуванням особливостей, визначених Податковим кодексом України [9];

3. неподаткові надходження;

4. доходи від операцій з капіталом;

5. міжбюджетні трансферти [4];

6. добровільні внески (спонсорські внески, пожертвування, гуманітарна допомога, шефська допомога та інше).

Інвестиційний потенціал базується на тих фінансових ресурсах (власних та залучених), які можуть бути інвестовані в розвиток господарства [10].

Інвестиційний потенціал у загальному вигляді можна розглядати як сукупність наявних в регіоні факторів виробництва і сфер застосування капіталу. У вузькому сенсі інвестиційний потенціал - це характеристика кількісна, що враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою і т. п.), споживчий попит населення й інші показники. Його розрахунок заснований на абсолютних статистичних показниках, а основними результуючим показниками є рівень інвестиційного ризику та інвестиційна привабливість регіону. Ми розглядаємо інвестиційний потенціал регіону як обсяг інвестицій, який може бути залучений в економіку за рахунок усіх джерел фінансування (внутрішніх і зовнішніх), виходячи з наявності різних економічних, соціальних та природних ресурсів, особливостей його географічного положення та інших передумов, суттєвих для формування інвестиційної активності в ньому.

Що ж стосується інвестиційної складової фінансового потенціалу, то, нажаль, більшість областей України мають суттєві проблеми у створенні привабливих умов для зовнішніх інвесторів. Її розрахунок будемо здійснювати виходячи із обсягу іноземних інвестицій, залучених в регіон, в гривневому еквіваленті. Тому перерахунок відповідних показників офіційної статистики здійснимо за середньозваженим курсом гривні до долара США.

Ощадний потенціал населення – це сукупність грошових заощаджень населення, яка може стати інвестиційним ресурсом [6].

Використовуючи підходи стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону, концепція формування фінансового потенціалу регіону сталого розвитку території, представляється у вигляді замкнутого контуру (рис. 2) і включає чотири модулі:

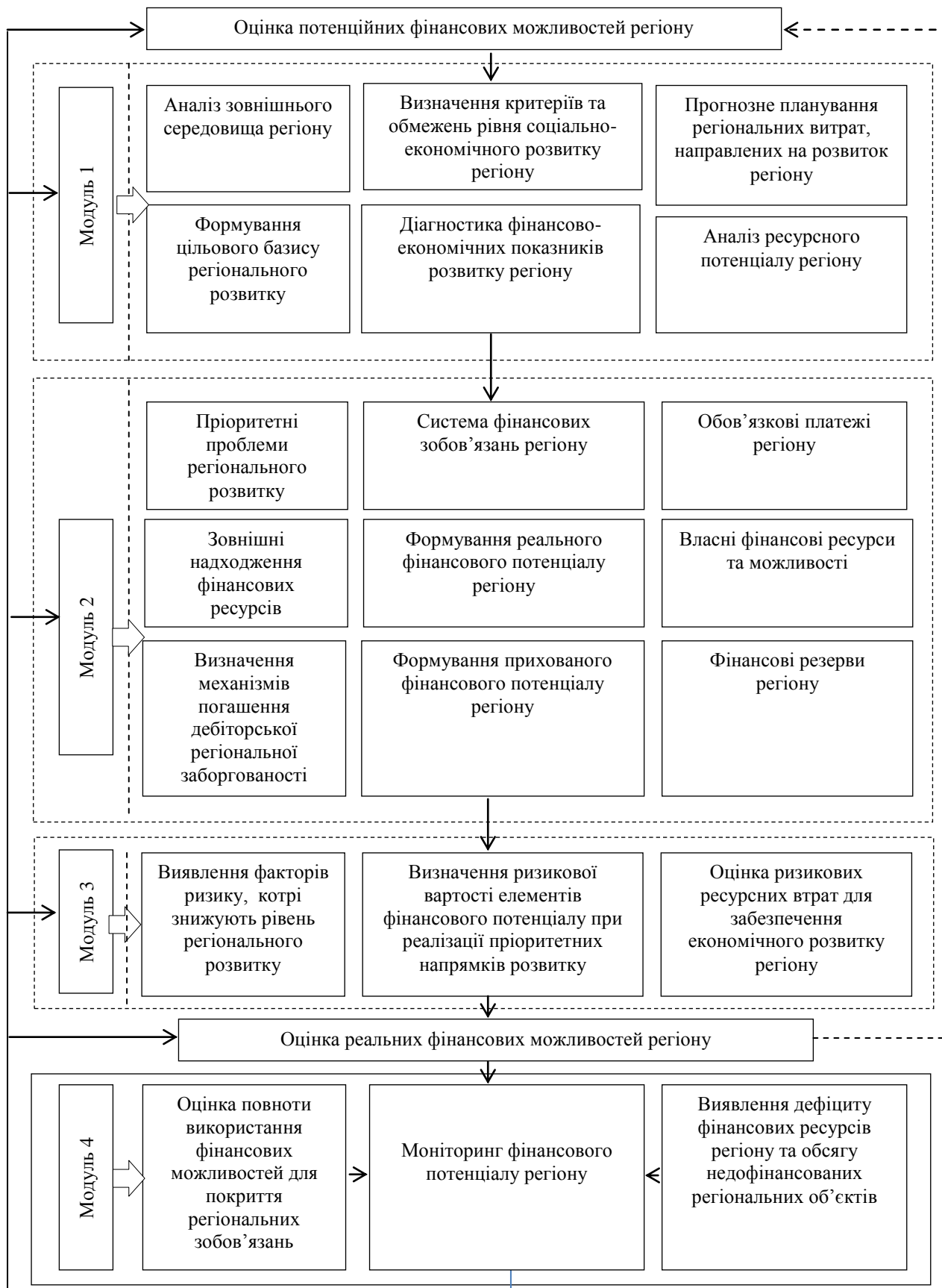

Рис. 2 – Концепція формування фінансового потенціалу регіону, що забезпечує стійкий територіальний розвитку [5, с. 15]

В першу чергу – це фінансовий потенціал місцевих органів влади, який проявляється через фінансові ресурси бюджету. Їх конкретним втіленням є доходи місцевого бюджету, а також залучені кредити і емітовані місцевими органами влади боргові цінні папери.

Друга складова – це фінансові ресурси підприємств, а отже їх фінансовий потенціал буде сформований з доходів від реалізації продукції, робіт, послуг, кредиторської заборгованості, залучених коротко- та довгострокових кредитів.

Третя частина фінансового потенціалу буде формуватись домогосподарствами, а отже для розрахунку візьмемо їх доходи і отримані кредити.

Четверта складова – фінансові ресурси, які є у розпорядженні фінансових посередників. Значна кількість видів таких установ вимагає більш детального їх розгляду. Основними представниками фінансових посередників є комерційні банки, фінансовий потенціал яких будемо визначати як суму їх капіталу, залучених коштів у вигляді депозитів та взятих кредитів. Фінансовий потенціал страхових компаній можна оцінити як суму їх капіталу та зібраних страхових платежів. Значну роль серед українських фінансових посередників відіграють інститути спільного інвестування, фінансовий потенціал яких будемо визначати виходячи з обсягів залучених коштів шляхом емісії власних цінних паперів. Фінансовий потенціал інших фінансових посередників (кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів, ломбардів, фінансових компаній) можна не враховувати, адже розміри коштів якими вони розпоряджаються, так само як і обсяги здійснюваних операцій, будуть складати незначну частку відсотка. Враховуючи, що в цілому ми не претендуємо на надзвичайно високу точність розрахунків, їх фінансовим потенціалом можна знехтувати.

Також відзначимо, що фінансовий потенціал території, в тому числі, визначається й її інвестиційним потенціалом (а саме, обсягом залучених інвестицій), експортно-імпортним потенціалом (втіленням якого будемо вважати розмір чистого експорту території). Розрахунок величини фінансового потенціалу областей України наведений в табл. 1.

Таблиця 1 – Фінансовий потенціал областей України (станом на 2010 р.) [3]

Область/регіон	Значення показників фінансового потенціалу, млн. грн.							
	Домогосподарств	Суб'єктів господарювання	Банків	Місцевих органів влади	Інвестиційна складова	Зовнішньоекономічна складова	Загальнодержавна складова	Разом
АР Крим	55 829	42 736	37 747	5 004	7 764	4 785	42 793	196 658
Вінницька	37 221	30 706	13 304	1 929	1 686	1 484	30 111	116 442
Волинська	22 480	18 392	10 894	1 065	2 731	-1 073	18 912	73 402
Дніпропетровська	106 127	267 460	61 648	7 049	59 412	20 108	61 212	583 017
Донецька	131 835	257 759	86 286	8 611	16 359	80 666	81 483	662 999
Житомирська	28 941	19 308	12 376	1 638	1 959	-296	23 456	87 382
Закарпатська	25 062	13 093	11 959	1 141	2 877	-1 448	22 708	75 391
Запорізька	51 366	84 079	21 670	3 262	7 459	15 117	33 050	216 002
Івано-Франківська	30 569	21 405	18 320	1 466	4 306	-703	25 187	100 550
Київська	259 306	565 503	215 787	18 071	186 187	-154 956	82 216	1 172 114
Кіровоградська	22 110	18 730	12 136	1 250	520	1 266	18 567	74 578
Луганська	55 630	84 014	32 975	3 383	5 006	18 297	42 169	241 474
Львівська	62 824	50 021	44 220	3 378	10 108	-8 044	46 511	209 017
Миколаївська	30 270	32 437	19 672	1 686	1 438	6 971	21 699	114 173
Одеська	72 389	78 604	45 388	4 424	8 927	-6 935	43 617	246 414
Полтавська	38 134	71 940	26 977	2 591	4 218	8 507	27 356	179 723
Рівненська	24 977	20 360	12 289	1 320	2 416	1	21 008	82 370
Сумська	26 897	22 811	17 628	1 528	2 838	2 030	21 386	95 116
Тернопільська	21 751	12 272	10 623	978	517	-608	19 864	65 396

Харківська	79 544	82 938	35 908	4 426	21 469	-4 132	50 515	270 668
Херсонська	24 443	20 559	12 844	1 249	1 609	1 823	19 946	82 474
Хмельницька	30 541	20 300	14 371	1 525	1 456	-1 304	24 335	91 224
Черкаська	28 835	38 325	20 756	1 754	2 278	2 265	23 628	117 840
Чернівецька	18 612	8 594	9 426	945	494	-23	16 498	54 547
Чернігівська	24 862	19 936	13 808	1 286	753	-552	20 244	80 336
Разом	1 310 553	1 902 282	819 010	80 959	354 785	-16 755	838 472	5 289 306

Таблиця 1 із підсумковими даними дає можливість оцінити незначний вплив фінансових ресурсів, які знаходяться у місцевих органів влади.

У більшості областей навіть обсяги зовнішніх інвестицій є більшими, не говорячи про те, що фінансовий потенціал домогосподарств або суб'єктів господарювання є більшим у 10-20 разів.

Таке несприятливе положення потребує необхідності радикального перегляду державної фінансової політики і надання місцевим органам влади більшої автономії і можливостей щодо розпорядження фінансовими ресурсами регіонів. Існуюча ж система міжбюджетного вирівнювання, а також існуючий розподіл міжбюджетних трансфертів не лише не створюють передумов для фінансової самостійності регіонів, а, навпаки, призводять до їх повної залежності від центру. Зважаючи на те, що майже всі регіони України є дотаційними, говорити про фінансову незалежність регіонів України, на жаль, не доводиться.

З позицій якості управління фінансовими потоками територій, можна запропонувати розділити регіони України за досягнутим фінансовим потенціалом на кілька груп, серед яких виділити регіони-лідери з високим фінансовим потенціалом (абсолютне значення перевищує 500000 млн грн), регіони з середнім фінансовим потенціалом (100000-500000 млн грн), регіони із низьким фінансовим потенціалом (до 100000 млн грн). (табл. 2)

Таблиця 2 – Розподіл регіонів України за абсолютним значенням їх фінансового потенціалу у 2010 р.

Рівень фінансового потенціалу	Граничні значення, млн грн	Області
Високий	>500000	Київська, Донецька, Дніпропетровська
Середній	100000-500000	АР Крим, Вінницька, Запорізька, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Черкаська, Харківська
Низький	<100000	Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська

Областей з високим фінансовим потенціалом лише 3, а з середнім і низьким – по 11 представників. При цьому 4 області із низьким фінансовим потенціалом (Сумська, Хмельницька, Житомирська, Херсонська) знаходяться достатньо близько до встановлених граничних значень, що дає підстави сподіватись на їх перехід до групи регіонів із середнім фінансовим потенціалом у майбутньому.

Графічно даний розподіл представлено на рис. 3, що дозволяє визначити географічні особливості розподілу фінансового потенціалу. Очевидним є відставання північних і західних областей (за окремими виключеннями) від південних і східних територій. Київ, як столиця України, стягує на себе більшу частину фінансового потенціалу країни, але це суттєво не позначається на територіях, які мають спільні кордони з Київською областю. В той же час, Донецька і Дніпропетровська області, які мають високий рівень фінансового потенціалу, оточені областями, які мають середній фінансовий потенціал.

В цілому очевидні диспропорції розвитку територій вимагають формулювання пропозицій, які б сприяли створенню умов для міжрегіонального вирівнювання. Хоча майже неможливо навіть у середньостроковій перспективі досягти значних результатів в цьому, але необхідність прийняття програм довгострокового розвитку є очевидною. Також важливим елементом має стати і більша самостійність у прийнятті рішень на регіональному рівні, особливо це стосується розпорядження наявними фінансовими ресурсами, проведенні самостійної політики щодо підвищення привабливості регіонів для зовнішніх інвесторів.

В ході проведених розрахунків, було виявлено, що стійкий економічний розвиток регіону значною мірою зумовлюється обмеженістю і дефіцитністю фінансової бази території, і як наслідок, ускладнює реалізацію багатьох стратегічних напрямків регіонального розвитку і вимагає оптимізації джерел ресурсів. Стосовно до управління фінансовим потенціалом регіону оптимізація включає не тільки визначення його величини, але й визначення факторного впливу складових потенціалів.

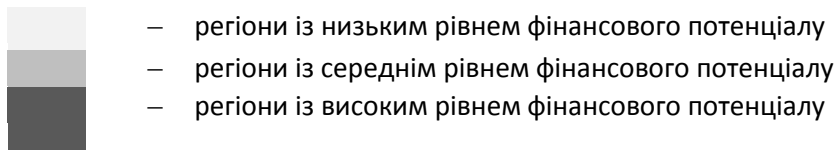

Рисунок 3 – Розподіл регіонів України за рівнем їх фінансового потенціалу у 2010 р.

Концепцію управління фінансовим потенціалом можна розглянути як підхід, в якому визначальна роль відводиться державі, яка визначає стратегічні цілі розвитку національної економіки, регіонів і економічних суб'єктів. Для реалізації стратегічних цілей на національному рівні законодавча і виконавча влади формують систему нормативно-правових актів і правових механізмів, які регламентують принципи реалізації фінансового потенціалу в межах країни. Окрім цього виконавча влада розробляє стратегічні плани розвитку для регіонів, галузей, суб'єктів господарювання, які забезпечують конкурентні переваги національної економіки на міжнародних ринках товарів, послуг, капіталів.

На рівні органів влади окремих територій визначаються стратегічні задачі розвитку їх соціально-економічної сфери, які повинні бути узгоджені із загальними стратегічними цілями економічного розвитку. Ефективність процесу управління фінансовим потенціалом території в цьому сенсі буде визначатись конкретними показниками розвитку, які вдалось досягти протягом планового періоду.

Фінансовий потенціал території включає в себе не тільки фінансові ресурси, які вона має в своєму розпорядженні у поточний момент часу, але і ті, які можуть бути залучені для виконання функцій місцевих органів влади в процесі реалізації загальнодержавної фінансової політики. В той же час території (органи влади) можуть розпоряджатись не всіма коштами, що мобілізуються (частина з них є доходами більш високого рівня державної влади). Окрім цього, в процесі внутрішньодержавного перерозподілу коштів з боку вищих ланок фінансової системи, що відбувається з метою вирівнювання ступеня фінансової забезпеченості територіального розвитку, обсяги фінансових ресурсів, які концентруються на місцях, можуть навіть перевищувати розміри наявного фінансового потенціалу.

З точки зору реалізації завдань тактичного і стратегічного розвитку території, які є невід'ємними частинами системи управління фінансовим потенціалом і спрямовані на його збільшення, визначальне значення мають ті інструменти, які можуть бути застосовані з метою перетворення фінансового потенціалу у реальні фінансові ресурси, що будуть активно використовуватись економічними агентами. Серед таких інструментів необхідно відзначити наступні: податки, позики (у тому числі зовнішні), державні витрати, ціна, облікова ставка, норми амортизації, цінні папери.

Так, податки виконують важливу соціальну роль, окрім сприяння накопиченню і перерозподілу доходів держави. З точки зору розгляду теорії фінансового потенціалу податки сприяють його реалізації шляхом підтримки розвитку економічних агентів через систему пільг та створюючи бар'єри входу на ринки в рамках протекціоністської політики держави. Важливим є зниження податкового тягаря для суб'єктів підприємницької

діяльності, що створює умови для вивільнення грошових коштів і їх використання на збільшення обсягів виробництва, фінансування програм розвитку, інвестування в оновлення основних фондів тощо. Поряд з цим необхідно враховувати той факт, що стимулююча функція податків для розвитку фінансового потенціалу не завжди буде актуальною і вплив податків буде опосередкованим, адже самі по собі вони не стимулюють створювати додану вартість, а лише стягуються з її частини. Якщо певна сфера діяльності є збитковою або малоефективною, податкові інструменти не зможуть змінити цю ситуацію і для її розв'язання знадобиться використання інших інструментів. В той же час встановлення високих ставок оподаткування гарантовано призводить до спаду виробництва через втрату його ефективності з точки зору доходу, який залишається після всіх обов'язкових виплат. Наявність податкових пільг є додатковим фактором на користь вибору тієї чи іншої діяльності чи форми активності.

Система державних витрат має більш виражений вплив на реалізацію фінансового потенціалу. З їх допомогою можна проводити структурну перебудову економіки, модернізацію і переоснащення окремих галузей, забезпечується впровадження заходів інвестиційної політики тощо. Напрями використання фінансових ресурсів держави будуть визначатись пріоритетами фінансової і економічної політики. Державні витрати спрямовуються, в першу чергу, на фінансування тих сфер, які мають загальнодержавне значення (оборона, наука, освіта). Також вони можуть використовуватись у вигляді кредитного забезпечення діяльності економічних агентів, розвиток яких має пріоритетне значення. Важливе значення державних витрат полягає у тих напрямках їх перерозподілу, які визначаються, як правило, державним бюджетом. Фінансові ресурси держави можуть спрямовуватись у регіони, які потребують додаткових коштів для їх розвитку, на підтримку інвестицій у визначені галузі і сфери діяльності, на фінансування заходів, які закладають основи для отримання ефекту від них у довгостроковій перспективі.

Ще один інструмент, а саме кредит, відіграє найважливішу роль у процесі управління фінансовим потенціалом, виступаючи джерелом основних і обігових коштів господарюючих суб'єктів. Необхідність компенсації відсотків за кредитом змушує позичальника здійснювати заходи, спрямовані на підвищення ефективності власної діяльності. Особливо помітною є роль кредиту при здійсненні платежів і розрахунків, завдяки чому скорочується час на їх проведення. Кредити, які отримують споживачі продукції, також відіграють значну роль у реалізації фінансового потенціалу, адже саме завдяки цьому розширюється купівельна спроможність домогосподарств і суб'єктів господарювання, що призводить до зростання сукупного попиту і стимулює виробників до нарощення обсягів виробництва. Ще одним важливим моментом є те, що переваги при отриманні кредитів (особливо банківських), як правило, мають найбільш ефективні економічні суб'єкти через їх високу надійність і платоспроможність, а це визначає постійну підтримку саме тих сфер, де спостерігається високий рівень рентабельності, фактично сприяючи структурній перебудові економіки.

Враховуючи важливість кредиту для збільшення фінансового потенціалу на перший план виходить політика держави з боку регулювання кредитних відносин, зокрема процентна політика і регулювання облікової ставки як основного її інструменту. Підвищення облікової ставки центральним банком країни призводить до зменшення зацікавленості банків у отриманні додаткових грошових коштів у нього і навпаки, її зниження розширює можливості банків у залученні кредитів від центробанку. Але найважливішим є навіть не зазначені можливості банків щодо доступу (або обмеження доступу) до кредитних ресурсів центрального банку. Принципове значення має той факт, що облікова ставка виступає в якості своєрідного орієнтиру для банківської системи щодо встановлення відсоткових ставок за депозитами і кредитами. На відміну від податків і державних витрат, облікова ставка діє на об'єкт впливу майже миттєво. Зниження відсоткової ставки призводить до стимулювання інвестицій і інших чутливих до змін відсоткових ставок автономних витрат. Кредитні можливості банків розширюються, що в свою чергу призводить до зростання обсягів видачі кредитів як фізичним особам, так і суб'єктами господарювання. А це, як вже зазначалось, збільшує обсяги споживання, виробництва, а отже відбивається і на зростанні фінансового потенціалу.

Значення ціни з позиції фінансового потенціалу можна розглядати як її вплив на виробництво і споживання різних видів товарів. Ціна має стимулюючий вплив на виробника через розмір закладеного в ній прибутку, що дозволяє отримувати високий прибуток у порівнянні з іншими виробниками. Окрім цього цінова політика в певній мірі може сприяти науково-технічному прогресу, розробці і впровадженні нової техніки, технології виробництва, підвищенні якості товарів, випуску нової продукції, зростанні продуктивності праці і економії матеріальних ресурсів, створенні оптимальної структури виробництва, стимулювання споживачів у придбанні товарів і послуг тощо.

Роль амортизації і встановлення її норм також носить важливий характер для управління фінансовим потенціалом. Це реалізується, зокрема, в тому, що методи нарахування амортизації активно впливають на обсяг амортизаційного фонду, концентрацію ресурсів в різні періоди функціонування основних засобів, розміри відрахувань, які включаються у собівартість продукції. Таким чином створюються умови для відновлення основних засобів, їх заміну новими, більш ефективними аналогами, а отже безпосередньо відбивається на розмірі фінансового потенціалу суб'єктів господарювання. Стимулююча роль амортизації стає ще більшою при застосуванні методів прискореної амортизації, що дозволяє в перші роки експлуатації основних засобів компенсувати більшу частину їх вартості, а отже отримати кошти для модернізації виробництва.

Цінні папери виступають важливим інструментом акумуляції капіталу і сприяють його подальшому перерозподілу, що безпосередньо впливає на фінансовий потенціал. Окрім цього за допомогою цінних паперів можна досягати трансформації відносин власності, зменшення ризикованості проведення операції, ліквідувати дефіцит фінансових ресурсів на рівні як держави, так і суб'єктів господарювання. Даний інструмент сприяє отриманню доходів від володіння ним (процентів по облигаціям, дивідендів по акціям), участі в управлінні емітентом акцій. За допомогою цінних

паперів держава може здійснювати фінансування видатків держбюджету, проводити реструктуризацію державного боргу; місцеві органи влади можуть залучати кошти для фінансування програм розвитку регіонів; фінансові посередники (інституційні інвестори) формуються портфелі цінних паперів для своїх клієнтів, забезпечуючи отримання ними додаткових доходів; юридичні і фізичні особи отримують інструмент для вкладення вільних грошових коштів і заощаджень.

Найбільш важливими фінансовими документами, які відображають рівень фінансового потенціалу і можливості його підвищення є фінансовий паспорт території і регіональна програма фінансової політики. Вони повинні відображати всі фінансові ресурси конкретного регіону, напрями їх використання і можливості щодо збільшення їх обсягів, відображаючи не лише наявні джерела, а й потенційні, які можуть бути залучені або реалізовані внаслідок відповідного регіонального розвитку.

Саме тому для України актуальною є задача розробки не тільки економічної стратегії розвитку держави, а й у її рамках актуальним є прийняття заходів державної фінансової політики, на основі цільових орієнтирів якої регіони могли б приймати відповідні власні програми середньострокового і довгострокового розвитку, впроваджувати заходи щодо підвищення їх фінансової самозабезпеченості, розвитку фінансових ринків, покращення інвестиційного і підприємницького клімату, виконання фінансових зобов'язань.

Важливим елементом, з нашої точки зору, є складання зведеного фінансового балансу регіону, який би характеризував джерела формування і використання фінансового потенціалу території, визначав можливий дефіцит ресурсів, що в свою чергу визначало б необхідність пошуку джерел фінансування і реалізації заходів щодо підвищення наявного фінансового потенціалу.

Подібний механізм фінансового балансування, в залежності від поставлених цілей, може бути поточним, тактичним і стратегічним. В короткостроковому періоді основою реалізації розвитку регіону виступав би наявний фінансовий потенціал, в середньостроковому, при реалізації цілей тактичного і стратегічного характеру, збільшення наявного фінансового потенціалу відбувалось би за рахунок скорочення тіньового сектору економіки і переведення нереалізованого фінансового потенціалу в категорію реалізованого, а отже наявного.

Загальний алгоритм цього процесу можна представити у вигляді послідовних етапів розвитку і реалізації конкретних заходів (рис. 4).

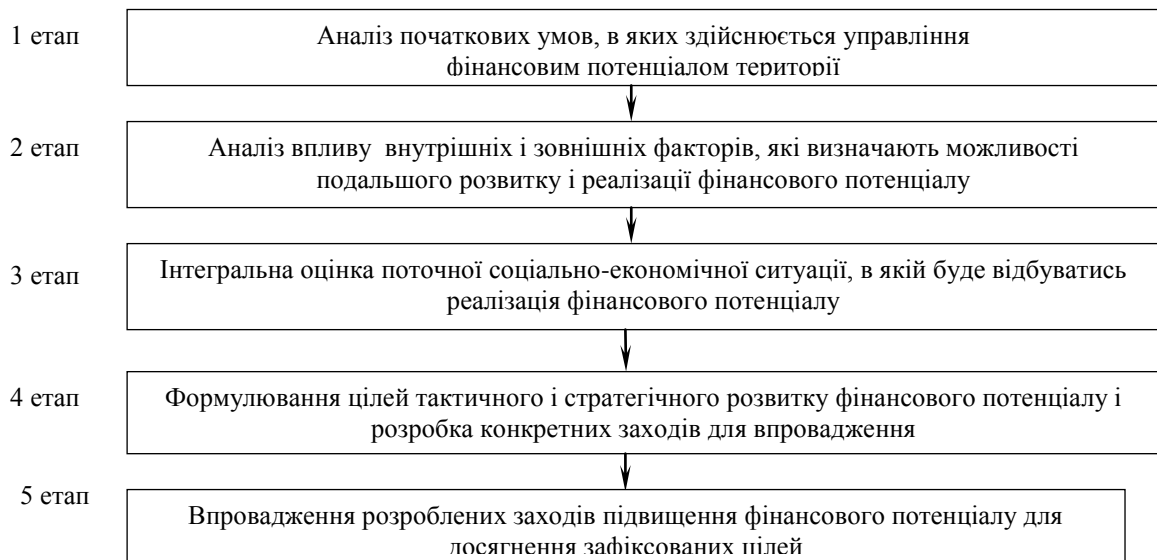

Рис. 4 – Загальний алгоритм управління фінансовим потенціалом території

Визначальний вплив на зміцнення фінансового потенціалу території має система повноважень регіонального рівня управління, оскільки без чіткого їх поділу неможливо досягти ефективного управління регіональними фінансами через відсутність або слабку відповідальності за його результати. У зв'язку з цим необхідно визначитись із чітким розмежуванням повноважень між рівнями державної влади; регіональні влади повинні володіти в межах своїх територій і повноважень достатнім ступенем автономії в проведенні фінансово-економічної політики; загальнодержавні органи управління повинні мати ефективні повноваження щодо забезпечення єдиного економічного і правового простору, підтримки мобільності факторів виробництва[2].

Висновки. Важливим фактором успішності фінансової політики є її відповідність внутрішнім і зовнішнім можливостям території. На основі даних щодо фінансового потенціалу можна отримати повну інформацію щодо сукупності фінансових ресурсів території як наявних, так і перспективних. Використовуючи дані щодо наявного фінансового потенціалу з'являється можливість визначити оптимальний варіант розвитку фінансових відносин території – сформулювати її оптимальну фінансову політику. Знання рівня, якості, динаміки фінансового потенціалу дозволяє виявити внутрішні резерви, ширше використовувати фінансові стимули та забезпечити більш тісний зв'язок між плановими показниками розвитку території та реальними можливостями щодо їх виконання.

Для забезпечення ефективного управління фінансовим потенціалом в Україні необхідно перш за все уніфікувати інформаційні потоки, що циркулюють в державі. Особливо актуальним це є для потоків, що характеризують рух фінансових ресурсів, оскільки офіційні оцінки досить часто не відповідають реальному стану речей.

Основою ефективного управління фінансовим потенціалом території є його адекватна оцінка з подальшим плануванням та управлінням фінансовими ресурсами на базі отриманих значень. Оцінка фінансового потенціалу не лише дозволяє визначити максимальний розмір фінансових ресурсів, що здатна одержати територія, але і визначити ступінь його використання (рівень залучення фінансових ресурсів у фактичний обіг), оцінити ефективність державної фінансової політики шляхом порівняння значень фінансових потенціалів за декілька періодів, а також визначити величину резервів, якими володіє економіка території.

В загальному вигляді управління ФПТ являє собою систему прийняття і реалізації управлінських рішень, спрямованих на формування і ефективний розподіл ФП. Управління фінансовим потенціалом передбачає реалізацію ряду відповідних функцій, зокрема, регулювання, аналізу і оцінки, обліку та контролю. За рівнем території фінансовий потенціал можна розглядати на державному та місцевому рівнях. На вказаних рівнях формування та управління фінансовим потенціалом має деякі особливості, які залежать від впливу реалізації фінансової політики. Найбільший вплив на формування фінансового потенціалу та управління ним чинить бюджетно-податкова складова фінансової політики.

Концепція формування фінансового потенціалу регіону - це безперервний процес, що визначає механізм прийняття тактичних і поточних рішень, спрямованих на поліпшення і стабілізацію соціально-економічного розвитку регіону. Тому результируючим елементом концепції виступає не визначений план, а саме економічний розвиток регіону. Безпосередньо дана концепція має бути складовою частиною концепції соціально-економічного розвитку регіону і покликана визначати цілі і пріоритети, а також конкретні дії адміністрації регіону, необхідні для забезпечення фінансово-стійкого розвитку території в напрямку досягнення бажаного майбутнього результату.

Список використаних джерел інформації

1. Боронос В. Г. Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території / В. Г. Боронос // Вісник СНАУ. Серія: "Фінанси і кредит". – 2011. – № 2 (31). – С. 76–85.
2. Боронос В. Г. Аналіз економічного змісту фінансового потенціалу регіону / В. Г. Боронос, І. В. Карпенко // Аналітично-інформаційний журнал "СХІД". Спецвипуск – 2011. – № 1(108) – С. 32–36.
3. Боронос В. Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління: дисертація докт. екон. наук / В. Г. Боронос // Суми. – 2012. – 434 с.
4. Бюджетний Кодекс України від 8 липня 2010 року N 2456-VI.
5. Зенченко С. В. Формирование и оценка регионального финансового потенциала устойчивого развития экономики территории: теория и методология [Текст] : автореф. дисс. докт. экон. наук / С.В. Зенченко // Ставрополь, – 2009. – 37 с
6. Іоненко К. В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону: автореферат дис... кандидата економічних наук / К. В. Іоненко // Київ, 2007. – 24 с.
7. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 № 280/97-ВР.
8. Податковий Кодекс України від 2 грудня 2010 року N 2755-VI.
9. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 № 280/97-ВР.
10. Тимошенко І.І. Факторы роста финансового потенциала региона: дис. канд. экон. наук / И.И. Тимошенко // Москва, –2004. – 169 с.

Анотація

У статті відображено сутність та значення фінансового потенціалу регіону для забезпечення сталого розвитку економіки території, виділено основні його елементи, досліджено взаємозв'язок між ними. Проаналізовано величину окремих складових фінансового потенціалу областей України, обґрунтовано необхідність формування механізму ефективного використання фінансового потенціалу регіону.

Аннотация

В статье отражены сущность и значение финансового потенциала региона для обеспечения устойчивого развития экономики территории, выделены основные его элементы, исследована взаимосвязь между ними. Проведен анализ величины отдельных составляющих финансового потенциала областей Украины, обоснована необходимость формирования механизма эффективного использования финансового потенциала региона.

SUMMARY

In the article the essence and value of financial potential of the region for providing a sustainable development of economy of the territory are reflected, its basic elements are allocated, the interrelation between them is investigated. The analysis of size of separate components of financial potential of areas of Ukraine is carried out, need of formation of the mechanism of effective use of financial capacity of the region is proved.

Боронос, В.Г. Моделювання потреби регіону у фінансових ресурсах для забезпечення сталого економічного розвитку території / В.Г. Боронос, І.В. Карпенко, Д.В. Леус // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2012. – № 2. – С. 30–41.